

Употреба тактичког нуклеарног оружја у рату у Украјини: изгледи и перспективе

Богдан СТОЈАНОВИЋ¹

Апстракт

Аутор из перспективе реализма у међународним односима анализира изгледе и могућности употребе нуклеарног оружја у Украјини. Главна хипотеза која се доказује гласи: Русија неће употребити тактичко нуклеарно оружје у Украјини из четири главна разлога. Прво, тактичко нуклеарно оружје не доноси предност на бојном пољу јер може бити балансирано конвенционалним ударима исте снаге. Друго, нуклеарни табу у међународним односима је толико снажан да Русија не би ризиковала нови талас санкција и евентуално погоршање односа са Кином. Треће, чак и тактичко нуклеарно оружје неселективно шири радијацију која убија цивилно становништво (укључујући и Русе). Четврто, стратегије и доктрине нуклеарних сила не препознају разлику у употреби тактичког и стратешког нуклеарног оружја, што би значило увећање могућности за нуклеарни рат. Вођена теоријом и праксом рационалног избора, Русија неће разматрати употребу тактичког нуклеарног оружја, све док се рат води на територији Украјине (укључујући и четири припојене области Русији). Без обзира да ли тактичко или не, нуклеарно оружје Русија може употребити само у ситуацији уколико би се рат прелио на њену територију и ако би њен опстанак био угрожен нападом појединих или свих чланица НАТО-а.

Кључне речи: рат у Украјини, нуклеарно оружје, тактичка нуклеарна бомба, нуклеарни табу, нуклеарне стратегије, нуклеарни рат.

---

¹ Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

Уводне напомене

Од прве и једине употребе нуклеарне бомбе у рату 1945. године до данас, ово наоружање чини једну од главних тема стратешких студија. Као доминирајући теоријски правац на пољу односа између нуклеарних сила наметнуо се реализам, са својом теоријом одлучивања на основу рационалног избора. Бернард Броди (*Bernard Brodie*) је био један од првих теоретичара који су презентовали суштину постојања нуклеарног наоружања. Основни задатак државника јесте да избегну будуће ратове у којима би нуклеарно оружје било употребљено.² Поклонници теорије рационалног одвраћања сматрају да нуклеарни рат једноставно има превисоку цену, па ће државе као рационални актери увек бирати повољније опције.³ Нуклеарно одвраћање, међутим, добро функционише у односу између нуклеарних сила, али шта је са ситуацијом када су у рату нуклеарна и нуклеарна држава? Са избијањем рата у Украјини, дилема употребе нуклеарног оружја је дошла на врх научно-стручне агенде. Кључно питање јесте да ли ће Русија, уколико буде имала потешкоћа да оствари војну победу на фронту, посегнути за коришћењем тактичког нуклеарног наоружања? Покушај одговора на ово питање биће дат кроз: истраживање специфичне природе самог нуклеарног оружја, *cost-benefit* анализу хипотетичког сценарија употребе на терену, процену нормативног статуса нуклеарног оружја на глобалном нивоу и евалуацију стратешких докумената у контексту (не)употребе нуклеарног оружја у Русији као зарађене стране и Сједињених Америчких Држава (САД), лидера западне коалиције која у рату подржава Украјину.

Да ли уопште постоји тактичко нуклеарно оружје?

Одредница „тактичко“, по својој суштини, проблематична је када је у питању нуклеарно наоружање. Из тог разлога, научно-стручна јавност није усвојила универзално признату дефиницију тактичког нуклеарног оружја. Опште уврежено мишљење дефинише тактичко нуклеарно оружје као оно са мањим експлозивним приносом и дометом деловања. У том смислу дефиниције варирају од 1 до чак 50 килотона

² Brodie, B. (1946). Implications for Military Policy. In: Brodie, B. (ed.). *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. New York: Harcourt, Brace and Company, 76.

³ Видети: Стојановић, Б. (2013). Преиспитивање теорије и праксе нуклеарног одвраћања. *Национални интерес*. Београд: Институт за политичке студије, Година X, vol. 17, број 2, 141–172.

деструктивне моћи тактичког нуклеарног оружја.⁴ Сједињене Америчке Државе (САД) у својим стратешким документима наводе да је „флексибилан нуклеарни одговор“ онај са приносом мањим од 50 кт.⁵ Произвољност ове границе доводи до апсурда дефинисање тактичког нуклеарног оружја, према чему испада да носи карактер тактичког уколико је један или два килотона слабије од задате границе приноса. Примера ради, фисиона нуклеарна бомба бачена на Хирошиму 1945. године била је снаге 12,5 килотона, претворивши град у пепео и убивши више од 100.000 цивила.⁶ Незахвално би било такву бомбу категорисати као „тактичку“, с обзиром на деструктивне капацитете и неселективност циљева. Други критеријум који се обично узима за одвајање „тактичког“ од „стратешког“ нуклеарног оружја јесте његов домет. Према овом ставу стратешко оружје има интерконтинентални домет за разлику од нестратешког (тактичког). Овај критеријум пренебрегава чињеницу да неке нуклеарне силе уопште не располажу интерконтиненталним системима преноса нуклеарног оружја до циља, што би значило да не располажу стратешким оружјем. То наравно није исправно гледиште и једини валидан критеријум за какво-такво одвајање тактичког од стратешког нуклеарног оружја јесте природа мете. Иако по карактеру војне мисије слабијег и краћег домета, ни снага, ни домет нису пресудни критеријуми за сврставање неког нуклеарног оружја у групу тактичког. Стога је исправан критеријум за класификацију пре свега циљ који се жели постићи употребом нуклеарног оружја и импликације на укупан конфликт.⁷ У складу са постављеним циљем употребе на бојном пољу, требало би да нуклеарно оружје „тактичког“ типа буде слабије од 1 килотона снаге и краћег домета јер би у супротном било готово немогуће контролисати његову употребу. Мада разарајући ефекти таквог нуклеарног наоружања могу бити балансирани снагом конвенционалних оружаних капацитета, радијација и утицај на међународно јавно мњење додатно отежава употребу било какве врсте нуклеарног оружја. Бивши амерички министар одбране Џејмс Матис (*James Mattis*) правилно је закључио да не постоји таква ствар као што је тактичко нуклеарно оружје јер свако употребљено нуклеарно оружје

⁴ Rathbun, S. N. „What are tactical nuclear weapons? An international security expert explains and assesses what they mean for the war in Ukraine“. *The Conversation*, September 28 2022.

⁵ „Nuclear Posture Review“. US Department of Defence, 27 October 2022, 11.

⁶ Croddy, E. A. & Wirtz, J. J. (eds.) (2005). *Weapons of mass destruction: an encyclopedia of worldwide policy, technology and history*. Santa Barbara, California: ABC Clio, 135.

⁷ Kristensen, H. M. & Korda, M. (2019). Tactical nuclear weapons. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 75, No. 5, 254.

мења правила игре и има стратешки ефекат на читаву планету.⁸ Из свих наведених разлога, неопходно је прихватити условност постојања категорије „тактичког“, што додатно замагљују стратешки документи нуклеарних сила који ни у једном случају не препознају разлике између хипотетичке стратешке и тактичке употребе нуклеарног оружја.

Према речнику појмова америчког министарства одбране „стратешка мисија“ се дефинише као „мисија усмерена против једног или више одабраних непријатељских циљева, с циљем прогресивног уништавања и дезинтеграције непријатељеве способности да води рат.“⁹ Насупрот тактичкој операцији, стратешка је дизајнирана за дугорочне деструктивне ефекте по непријатеља. Према томе, тактичко нуклеарно оружје било би оно које може бити употребљено за ограничене војне циљеве на фронту.

Конвенционално балансирање и радијација

Сврха нуклеарног оружја лежи у одвраћању противника од напада, а не у његовој употреби. Уз све мањкавости и неспособности да одврати кризе и сукобе ниског интензитета, нуклеарно одвраћање је јако добро функционисало током Хладног рата и највероватније спречило Трећи светски рат.¹⁰ Контроверзно мишљење Међународног суда правде из 1996. године које предвиђа само две хипотетичке употребе нуклеарног оружја без кршења норми хуманитарног права (у пустињи и на отвореном мору) више је послужило као аргумент нуклеарним силама да задрже своје нуклеарне арсенале.¹¹ За разлику од општих ставова о немогућности употребе нуклеарног оружја у неком рату, заговорници одвајања „тактичког“ сматрају да нуклеарно оружје може пронаћи сврху и на бојном пољу у ратним дејствима. Роберт Озгуд (*Robert Osgood*) и Хенри Кисинџер (*Henry Kissinger*) су још педесетих година 20. века говорили о тактичкој употреби нуклеарне бомбе.¹² Међутим, у то време

⁸ Mattis, J. N. (2018). *The National Defense Strategy and the Nuclear Posture Review*, Testimony to the House Armed Services Committee, <https://armedservices.house.gov/2018/2/the-national-defense-strategy-and-the-nuclear-posture-review>, 17/12/2022.

⁹ „Dictionary of Military and Associated Terms“. US Department of Defence, 12 April 2001 (As Amended Through April 2010), 449.

¹⁰ Видети: Стојановић, Б. Преиспитивање теорије и праксе нуклеарног одвраћања, *op. cit.*

¹¹ Стојановић, Б. (2021). *Теорија денуклеаризације: зашто државе прекидају програме нуклеарног наоружања?*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 255.

¹² Видети: Osgood, E. E. (1957). *Limited war: the challenge to american strategy*. Chicago: University of Chicago press; Kissinger, H. (1957). *Nuclear weapons and foreign policy*. New York: Harper.

није постојала софистицирана тријада преносника нуклеарног оружја до мете, сами нуклеарни арсенали нису били превелики, нити је постојао развијен нуклеарни табу у међународним односима. Нуклеарно оружје би у том случају служило да одбије снажни конвенционални напад супериорнијег непријатеља или спречи велики број губитака на сопственој страни. У пракси овакве идеје нису никада имплементирани, а брзи развој нуклеарне тријаде, гомилање бојевих глава огромне снаге и кодификација непролиферационог режима, у потпуности су одбациле употребу нуклеарног оружја на бојном пољу као реалну.

Избијање рата у Украјини и неуспех Русије да брзо заврши рат у своју корист вратило је питање употребе нуклеарног оружја у први план теоријских и стручних расправа. Ово је посебно дошло до изражаја након што је руски председник Владимир Путин (*Владимир Путин*) изјавио да, уколико је угрожен територијални интегритет, Русија може употребити „све оружане системе који су јој на располагању“.¹³ Без обзира што реч „нуклеарно“ није поменуто ни у једном моменту, закључак који се изводи јесте да Русија не би презала од употребе нуклеарног оружја уколико би постојала егзистенцијална претња по њен територијални интегритет. САД и Русија, као две највеће нуклеарне силе, крајем осамдесетих година 20. века располагале су са 20.000 до 30.000 комада нестратешког (тактичког) нуклеарног оружја, а данас је њихов број испод 2.500.¹⁴ Уједињено Краљевство и Француска су елиминисале своје арсенале тактичког нуклеарног оружја, док су САД задржале око 230 комада нестратешких нуклеарних бојевих глава, од чега чак 150 гравитационих бомби распоређених по европским базама.¹⁵ Кина, Индија и Северна Кореја не препознају категорију тактичког нуклеарног оружја, иако би се већина њиховог арсенала могла сврстати у ту групу. Национална војна терминологија у овим државама свако нуклеарно оружје види као „стратешко“. На другој страни, Пакистан је једина држава која има формализован статус тактичког нуклеарног оружја као једине врсте, са циљем одвраћања супериорног индијског конвенционалног удара.¹⁶ Од свих нуклеарних сила, Русија располаже највећим арсеналом нуклеарног оружја које по својим карактеристикама може бити тактичког карактера. Процене варирају између 1.000 и 3.000 комада, али највероватније је да

¹³ Rathbun, N. S. „What are tactical nuclear weapons? An international security expert explains and assesses what they mean for the war in Ukraine“, op. cit.

¹⁴ Kristensen, H. M. & Korda, M. (2019). Tactical nuclear weapons, op. cit., 252.

¹⁵ Ibid., 257.

¹⁶ Ibid., 259.

Русија данас има негде око 2.000 комада тактичког нуклеарног оружја.¹⁷ Овде спадају ракете ваздух-земља лансиране из авиона, балистичке ракете кратког домета са нуклеарним пуњењем, гравитационе бомбе, артиљерија, као и ракете са нуклеарном бојевом главом лансиране са бродова или подморница.

Објаснили смо да највећи број побројаног наоружања *de facto* нема тактички карактер, без обзира на снагу и домет, јер су неке од нуклеарних бојевих глава снаге „неколико Хирошима“. Прича о нестратешком нуклеарном оружју од стране званичника нуклеарних сила више има политичке циљеве, него развој реалног сценарија употребе на бојном пољу. Два су главна политичка циља у том контексту. Прво, снижавања прага за нуклеарно одвраћање конвенционално јачег непријатеља од напада. То значи да ће слабија страна посегнути за нуклеарним одговором на ненуклеарни снажни конвенционални напад. Други политички циљ јесте оправдавање чувања и модернизације нуклеарних арсенала у свету снажне стигматизације атомског оружја. Подсетимо се Матисове изјаве да свако нуклеарно оружје има стратешке импликације. Кроз историју је постојало нуклеарно оружје у експлозивној снази еквивалентно најјачим конвенционалним бомбама. САД су раних шездесетих година 20. века направиле нуклеарно оружје W54 звано „Дејви Крокет“ (*Davy Crockett*), експлозивне снаге „само“ 0.01 до максималних 0.02 килотона.¹⁸ Могло је бити лансирано са ципа или било које локације помоћу трношца, што показује јасну намеру да се користи на бојном пољу. Током педесетих САД су развиле и артиљеријски топ „*Atomic Annie*“, способан да испалује артиљеријске гранате са нуклеарним пуњењем.¹⁹ Совјети су такође произвели разне мининуклеарне направе, попут кофера бомбе, нуклеарних мина и артиљеријских граната са нуклеарним пуњењем.²⁰

Најјача конвенционална америчка бомба GBU-43/B, популарно називана „мајком свих бомби“ (*Mother of All Bombs*), има експлозивну

¹⁷ Lord, E. M. *US under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment. Prepared Statement before the Senate Armed Services Committee Strategic Forces Subcommittee*, May 1 2019, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Lord_05-01-19.pdf, 22/12/2022.

¹⁸ Seelinger, M. *The M28/M29 Davy Crockett Nuclear Weapon System*, National Museum, US Army, <https://armyhistory.org/the-m28m29-davy-crockett-nuclear-weapon-system/>, Internet, 25/12/2022.

¹⁹ *Atomic Annie*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_138236.htm, 25/12/2022.

²⁰ *Nonstrategic nuclear weapons*, Congressional Research Service, 2022, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32572>, 27/12/2022, 13.

снагу од 0,011 килотона.²¹ Русија је 2007. године произвела чак четири пута деструктивнију конвенционалну експлозивну направу, такозваног „оца свих бомби“ (*Father of All Bombs*), снаге од невероватних 0,044 килотона.²² Ако се осврнемо искључиво на сирову снагу најјачих конвенционалних бомби са поменутих мининуклеаркама, видећемо да су веома упоредиве. „Отац свих бомби“ је чак више него дупло снажнији од хладноратовске америчке тактичке нуклеарке „Дејви Крокет“. Посматрајући бојно поље у Украјини, чини се потпуно нелогично да Русија посегне за тактичким нуклеаркама, с обзиром на то да може направити једнаки експлозивни ефекат и са термобаричним бомбама попут поменутог „оца свих бомби“. Тактичко нуклеарно оружје Русији не би пружило већу предност на бојном пољу него што би масивно конвенционално бомбардовање. Додатни проблем са употребом и најмањег нуклеарног оружја јесте радијација. Свака нуклеарна експлозија садржи иницијалну и резидуалну радијацију, која се у зависности од типа земљишта и атмосферских прилика шири у различитим правцима и радијусу.²³ Русија би навукла гнев локалног руског и проруског становништва за чију заштиту се декларативно залаже, па радиоактивна контаминација њиховог животног простора не би ишла у прилог те тезе. Немогуће је исконтролисати радиоактивност која трује храну, воду и убија неселективно.

Нуклеарни „табу“ у међународним односима

Додатни аргумент који оповргава хипотезу о руској употреби тактичког нуклеарног оружја у Украјини чинило би неопходно разбијање „нуклеарног табуа“. Стигматизација нуклеарног наоружања у међународним односима почела је након девастирајућих нуклеарних напада на јапанске градове 1945. године. Увећавање нуклеарних арсенала током Хладног рата пратила је идеја о нужности њиховог уништавања. Основну базу међународног нуклеарног режима чини Споразум о неширењу нуклеарног оружја (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*) који је ступио на снагу 1970. године, а продужен на неограничено

²¹ 'Mother of All Bombs' (MOAB) Blast Radius vs. The Largest Bombs of WWII, Warfare History Network, <https://warfarehistorynetwork.com/mother-of-all-bombs-moab-blast-radius-vs-the-largest-bombs-of-wwii/>, 4/1/2023.

²² *Father of All Bombs*, Military History Fandom, https://military-history.fandom.com/wiki/Father_of_All_Bombs, 5/1/2023.

²³ Стојановић, Б. *Теорија денуклеаризације: зашто државе прекидају програме нуклеарног наоружања?*, оп. cit., 190–191.

1995. године.²⁴ Члан 6 овог споразума позива на „комплетно нуклеарно разоружање“, а као једине легитимне нуклеарне силе признаје пет сталних чланица Савета безбедности Уједињених нација.²⁵ Посебне анализе еколога, биолога, лекара, физичара и других експерата тичале су се ефеката јонизујуће радијације као невидљивог убице живог света. Научно је доказано да више десетина, па и стотина година простор на коме је детонирана нуклеарна бомба није погодан за људски живот.²⁶ Притисак међународне јавности растао је са бројем нуклеарних тестова који су девастирали подручја тестирања, па су формирани многи покрети за нуклеарно разоружање. Због јасних антинуклеарних ставова, тадашњи амерички председник Барак Обама (*Barack Obama*) добио је 2009. године Нобелову награду за мир.²⁷ Табуизација употребе нуклеарне бомбе несумњиво је снажна, а од јула 2017. године отворен је за потписивање споразум који предвиђа потпуно нуклеарно разоружање.²⁸

Без обзира што глобални нуклеарни арсенали никада неће бити равни нули, сврха њиховог постојања лежи у неупотреби и формирању равнотеже страха. О томе сведочи већ скоро осам деценија апстинирања од употребе нуклеарног оружја, иако је за то било доста прилика у сукобима нуклеарних против нуклеарних држава. Постоје огромни ризици да држава која би прва употребила нуклеарно оружје у рату против нуклеарног противника доживи изолацију у међународном систему, чак и од неутралних и савезничких земаља. У конкретном случају, Русија би ризиковала гнев Кине, Индије и бројних држава света које до овог момента нису посезале за непријатељским акцијама против руске стране. Ширење радијације такође не би могло да се ограничи на територију где је нуклеарна бомба детонирана, па би ветрови сејали радиоактивне честице по многим околним државама, укључујући и Белорусију, Румунију, Пољску и др. Једноставно, због катаклизмичних ефеката по људе и животну средину, нуклеарно оружје, иако *de iure* није забрањено, носи својеврсну врсту табуа, што знатно смањује могућности за његову употребу у Украјини од стране Русије.

²⁴ „Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons“, United Nations, Office for Disarmament Affairs, 1968.

²⁵ *Ibid.*, Article VI.

²⁶ Стојановић, Б. *Теорија денуклеаризације: зашто државе прекидају програме нуклеарног наоружања?*, *op. cit.*, 216.

²⁷ *Ibid.*, 306.

²⁸ *Ibid.*, 307.

Стратешко препознавање разлике у врсти нуклеарног оружја

Закључили смо да тактичко нуклеарно оружје снаге до 1 килотона не би пружио предност Русији на бојном пољу, већ би напротив, уз негативне ефекте радијације и неселективност мета, донело опасност за међународни „остракизам“. Формалне стратегије и доктрине нуклеарних сила не препознају разлику између „стратешке“ и „тактичке“ употребе нуклеарног оружја противника. На нивоу оперативног деловања постоји разликовање, али би се евентуални нуклеарни напад на другу нуклеарну силу тумачио као „стратешки“, без обзира на тип употребљене нуклеарне бојеве главе. Базични принципи државне политике Руске Федерације о нуклеарном одвраћању разматрају „нуклеарно оружје искључиво као средство одвраћања“ које се може употребити као „одговор на нуклеарни или напад другим оружјем за масовно уништење“, али и као „одговор на акт агресије против Русије употребом конвенционалног оружја које угрожава опстанак државе“.²⁹ После напада Русије на Украјину у фебруару 2022. године, амерички председник Џо Бајден (*Joe Biden*) одлучио је да се САД не укључују директно у сукоб, да не спроведу захтеве украјинске стране за формирање зоне забране лета и избегну ситуацију у којој би Русија посегнула за нуклеарним одговором.

Џо Бајден је током председничке кампање наговестио увођење нуклеарне стратегије „не употреби први“ (*no first use*).³⁰ Међутим, његов стратешки документ из 2022. године који предвиђа ситуације када ће САД употребити нуклеарно оружје експлицитно одбацује „не употреби први“ опцију.³¹ Нови стратешки документ покушава да изврши интеграцију конвенционалног и нуклеарног одговора на безбедносну претњу, нешто попут Кенедијеве стратегије „флексибилног одговора“. У том контексту, као флексибилан нуклеарни одговор експлицитно се наводи подморничка нуклеарна бојева глава W76-2 са приносом између 5 и 7 килотона.³² Такође, као флексибилан нуклеарни одговор на руску употребу тактичког нуклеарног оружја САД ће одговорити гравитационим B61-12 бомбама.³³ Распоређивање по европским базама

²⁹ De Vreij, H. „Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence“. *Hans de Vreij's blog*, 6 March 2022.

³⁰ Burns, R. „Biden would push for less US reliance on nukes for defence“. *AP News*, 20 September 2020.

³¹ „Nuclear Posture Review“, *op. cit.*, 9.

³² *Ibid.*, 11.

³³ *Ibid.*

унапређених бомби типа В61-12 планирано је на пролеће 2023. године, али је због руске интервенције покренуто у децембру 2022. године.³⁴ Снага ових нуклеарних бомби је од 0,3 до 50 килотона, а деструктивност расте против подземних мета где је једна детонација еквивалентна снази 83 бомбе бачене на Хирошиму.³⁵

Нови стратешки документи у САД и Русији снижавају праг употребе нуклеарног оружја, а тиме повећавају ризик за избијање нуклеарног рата. Увођење „флексибилног“ нуклеарног одговора у новој америчкој стратегији не омогућава вођење ограниченог нуклеарног рата. Једноставан разлог за такву тврдњу лежи у несразмерно великом приносу „флексибилног“ одговора (чак до 50 килотона). Употреба таквог оружја против Русије довела би до тоталног нуклеарног рата. У случају коришћења тактичког нуклеарног оружја Русије хипотетички сценарио би највероватније текао на следећи начин. Прво, Русија би детонирала тактичку нуклеарну бомбу на територији Украјине. Иако Украјина није чланица НАТО-а, ризик би се преселио на околне државе (Пољску и балтичке земље), чија би територија потенцијално постала контаминирана. Члан 5 Вашингтонског споразума види напад на једну чланицу НАТО-а као напад на све.³⁶ У зависности од тумачења члана о колективној одбрани, НАТО би се у различитом степену директније укључио у рат. Врло извесно би конвенционалне снаге НАТО-а прешле преко украјинских граница. До вишег степена ескалације довело би прво директно уништење јединица и/или објеката под контролом НАТО-а, што би довело до рата између Русије и НАТО-а. Употреба руског тактичког оружја изазвала би амерички „флексибилни“ нуклеарни одговор из европских база. Балистичке ракете са нуклеарним бојевим главама „Искандер“ из Калињинграда или Белорусије могле би да гађају Пољску или базе у Немачкој, а следећи корак би вероватно значио преливање рата на територију Русије. У таквом сценарију, само је питање момента када би једна од зарађених страна употребила стратешко нуклеарно оружје које девастира читаве градове, а то би значило и тотални рат. Можда и крај људске цивилизације.

³⁴ Bender, B., Mcleary P. & Banco, E. „U.S. speeds up plans to store upgraded nukes in Europe“, *Politico*, 26 October 2022.

³⁵ B61-12: new US nuclear warheads coming to Europe in December, ICAN, December 22 2022, https://www.icanw.org/b61-12_new_us_nuclear_warheads_coming_to_europe_in_december, 20/1/2023.

³⁶ „The North Atlantic Treaty“, Article 5, Washington D. C., 4 April 1949.

Стратешко препознавање разлике у снази нуклеарног удара и тешкоће да се води било какав ограничени нуклеарни рат, извесно би повећале шансу за нуклеарни армагедон уколико би Русија употребила тактичко нуклеарно оружје у Украјини. Руски и амерички стратези добро знају да су то веома опасне ратне игре, па ће покушати да по сваку цену избегну такав сценарио. У складу са базичним консензусом, лидери пет нуклеарних сила су још у јануару 2022. године издали заједничко саопштење да у потенцијалном нуклеарном рату нема победника.³⁷

Зашто неће бити употребе нуклеарног оружја у Украјини

На основу свега изнетог можемо закључити да Русија неће употребити тактичко нуклеарно оружје у Украјини. Без обзира да ли ћемо вештачки одвојити категорију „тактичког“, закључак је да ниједно нуклеарно оружје не може бити „раме уз раме“ са конвенционалним, чак и у случају сличне експлозивне снаге. Нуклеарни табу у међународним односима и радијација која не бира мету не дозвољавају изједначавање тактичког нуклеарног са конвенционалним наоружањем. Према томе, ризик од употребе тактичког нуклеарног оружја био би велики, док би остваривање предности на терену његовом употребом било веома упитно. Према важећим стратешким документима, Русија ће употребити нуклеарно оружје искључиво уколико је угрожен опстанак државе или уколико је предмет нуклеарног напада, што није случај. Ни потенцијални губитак новоосвојених територија у Украјини не би се могао тумачити као егзистенцијална угроженост опстанка Русије. Дакле, чак и у случају потпуног војног пораза на украјинском фронту руска страна би апстинирала од коришћења нуклеарног оружја. Иако је питање шта је „црвена линија“ у пракси за тумачење егзистенцијалног опстанка, то свакако не би био губитак Херсона, Харкова или чак Донбаса. Баш због немогућности да се води ограничени нуклеарни рат, западни савезници помажу украјинску страну у рату са изузетном дозом опреза, не транспортујући јој офанзивно наоружање којим би могла угрозити Москву или неки други витални део у дубини руске територије. Праг за избијање тоталног нуклеарног рата је веома снижен. Зато минимум рационалности на америчкој и руској страни гарантује да нуклеарно оружје неће бити употребљено и да ће наставити испуњавање сврхе кроз одвраћање непријатеља од директног напада.

³⁷ Borger, J. „Five of world’s most powerful nations pledge to avoid nuclear war“. *The Guardian*, 3 January 2022.

Библиографија

- Atomic Annie*, North Atlantic Treaty Organization, https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_138236.htm, 25/12/2022.
- B61-12: new US nuclear warheads coming to Europe in December*, ICAN, December 22 2022, https://www.icanw.org/b6112_new_us_nuclear_warheads_coming_to_europe_in_december, 20/1/2023.
- Bender, B., Mcleary, P. & Banco, E. „U.S. speeds up plans to store upgraded nukes in Europe“, *Politico*, 26 October 2022.
- Brodie, B. (1946). Implications for Military Policy. In: Bernard, B. (ed.). *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- Burns, R. „Biden would push for less US reliance on nukes for defence“. *AP News*, 20 September 2020.
- Croddy, E. A. & Wirtz, J. J. (eds.). (2005). *Weapons of mass destruction: an encyclopedia of worldwide policy, technology and history*. Santa Barbara, California: ABC Clio.
- De Vreij, H. „Basic Principles of State Policy of the Russian Federation on Nuclear Deterrence“, *Hans de Vreij's blog*, 6 March 2022.
- „Dictionary of Military and Associated Terms“, US Department of Defence, 12 April 2001 (As Amended Through April 2010).
- Father of All Bombs*, Military History Fandom, https://military-history.fandom.com/wiki/Father_of_All_Bombs, 5/1/2023.
- Julian, B. „Five of world's most powerful nations pledge to avoid nuclear war“. *The Guardian*, 3 January 2022.
- Kissinger, H. (1957). *Nuclear weapons and foreign policy*. New York: Harper.
- Kristensen, H. M. & Korda, M. (2019). Tactical nuclear weapons. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 75, No. 5, 252–261.
- Lord, E. M. *US under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment. Prepared Statement before the Senate Armed Services Committee Strategic Forces Subcommittee*, May 1 2019, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Lord_05-01-19.pdf, 22/12/2022.
- Mattis, N. J. *The National Defense Strategy and the Nuclear Posture Review*, Testimony to the House Armed Services Committee, 2018, <https://armedservices.house.gov/2018/2/the-national-defense-strategy-and-the-nuclear-posture-review>, 17/12/2022.
- ‘Mother of All Bombs’ (MOAB) Blast Radius vs. The Largest Bombs of WWII, Warfare History Network, <https://warfarehistorynetwork.com/mother->

- of-all-bombs-moab-blast-radius-vs-the-largest-bombs-of-wwii/, 4/1/2023.
- Nonstrategic nuclear weapons*, Congressional Research Service, 2022, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32572>, 27/12/2022.
- „Nuclear Posture Review“, US Department of Defence, 27 October 2022.
- Osgood, R. E. (1957). *Limited war: the challenge to american strategy*. Chicago: University of Chicago press; Kissinger, H. (1957). *Nuclear weapons and foreign policy*. New York: Harper.
- Seelinger, M. *The M28/M29 Davy Crockett Nuclear Weapon System*, National Museum, US Army, <https://armyhistory.org/the-m28m29-davy-crockett-nuclear-weapon-system/>, Internet, 25/12/2022.
- Srinivasan, R. N. „What are tactical nuclear weapons? An international security expert explains and asseses what they mean for the war in Ukraine“. *The Conversation*, September 28, 2022.
- „The North Atlantic Treaty“, Washington D. C., 4 April 1949.
- „Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons“, United Nations, Office for Disarmament Affairs, 1968.
- Стојановић, Б. (2013). Преиспитивање теорије и праксе нуклеарног одвраћања. *Национални интерес*, Година X, Vol. 17, Број 2, 141–172.
- Стојановић, Б. (2021). *Теорија денуклеаризације: зашто државе прекидају програме нуклеарног наоружања?.* Београд: Институт за међународну политику и привреду.

THE USE OF TACTICAL NUCLEAR WEAPONS IN THE WAR IN UKRAINE: PROSPECTS AND PERSPECTIVES

Bogdan STOJANOVIĆ

SUMMARY

From the perspective of realism in international relations, the author analyzes the prospects and possibilities of the use of nuclear weapons in Ukraine. The main hypothesis to be proved is: Russia will not use tactical nuclear weapons in Ukraine for four main reasons. First, tactical nuclear weapon gives no advantage on the battlefield because it can be counterbalanced by conventional strikes of the same power. Second, the nuclear taboo in international relations is so strong that Russia would not risk a new wave of sanctions and a possible worsening of relations with China. Third, even tactical nuclear weapons indiscriminately spread radiation that kills civilians (including Russians). Fourth, the strategies and doctrines of the nuclear powers do not recognize the difference in the use of tactical and strategic nuclear weapons, which would mean an increase in the possibility of nuclear war. Guided by the theory and practice of rational choice, Russia will not consider the use of tactical nuclear weapons as long as the war is fought on the territory of Ukraine (including the four areas annexed by Russia). Whether tactical or not, Russia could only use nuclear weapons in the situation of the war spilling over into its territory and if there is a threat to its survival by an attack of some or all NATO members.

Keywords: war in Ukraine, nuclear weapons, tactical nuclear bomb, nuclear taboo, nuclear strategies, nuclear war.